

Türkiye’de Yapılan Yetiştirme Kuramı Tezlerinin Kuramın Özellikleri Bakımından Bir Değerlendirmesi

Ömer ÖZER*

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de tamamlanan yetiştirme kuramı tezlerinin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Değerlendirmeler, kuramsal temele ilişkin değil, uygulama ağırlıklı olmuştur. Doğru uygulamaların da görüldüğü tezlerin yanı sıra, bazı tezlerde yanlışlar yapılmıştır. Bunların çoğu, mesaj sistem çözümlemesinin yanlış uygulanmasından ya da mesaj sistem çözümlemesinin yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Bazılarında ise yetiştirme çözümlemesi gerçekleştirilmemiştir. Yetiştirme çözümlemesi soruları, çoğunlukla uygun sorulardan oluşmamıştır. Bir çalışmada yapılan derinlemesine görüşmelerin soruları zaten yetiştirme soruları değildir. Bütün bunlar ve bazı diğer bulgular Türkiye’de yetiştirme kuramının bazı araştırmacılar ve danışmanlar tarafından yanlış algılandığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: George Gerbner, Yetiştirme Kuramı, Türkiye, Yetiştirme Tezleri, Yetiştirme Çözümlemesi.

* Prof. Dr. Ömer Özer Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Basın ve Yayın Bölümü.
omerozer@anadolu.edu.tr, orcid: 0000-0003-2649-6182

An Evaluation of Cultivation Theses in Terms of Main Features of Cultivation Theory in Turkey

Ömer ÖZER

Abstract

In this study, an evaluation of the completed cultivation theory theses in Turkey was carried out. Evaluations were heavily focused on practice, not on theoretical basis. In addition to the theses in which correct practices are seen, some theses have committed mistakes. Most of these are due to incorrect implementation of analysis of message system or lack of not carrying out message analysis system. In some of these theses, the cultivation analysis was not carried out. Most of the cultivation analysis questions were found to be inappropriate questions. The questions of in-depth interview in one study are not even the cultivation questions. All these and some other findings show that the cultivation theory is misunderstood by some researchers and their advisers in Turkey.

Keywords: George Gerbner, Cultivation Theory, Turkey, Cultivation Theses, Cultivation Analysis.

Giriş

Yetiştirme kuramı (cultivation theory) George Gerbner tarafından 1960’ların sonu 1970’lerin başında geliştirilmiştir. Kuram, televizyon izlemenin insanların dünya algılamaları ve sosyal gerçeklik kavramlaşmalarına olan katkısını ortaya koymaktadır. George Gerbner, kuramı, tüm kitle iletişim araçlarını içerecek önermelerle geliştirmiştir ancak yalnızca televizyon örneğinde açıklamıştır. Bunun yanı sıra yetiştirme kuramı 1967 yılında kültürel göstergeler projesi adı altında, üç bileşeninden biri olan mesaj sistem çözümlemesi yaparak başlatılmıştır. İlk yetiştirme araştırması 1972’de yapılmış ve 4 yıl sonra yayımlanmıştır.¹ Ancak şiddet örneğinde başlatılan çalışmalar daha sonraları başka konulara da genişletilmiştir.² En önemli vurgularından biri ise hikâye anlatma üzerinedir. Buradan hareketle onun bir şiddet ya da televizyon değil de hikâye anlatma kuramı olduğunu açıklamak doğru olacaktır.³ Kuşkusuz yetiştirme kuramının özellikleri bununla da sınırlı değildir. 50 yılı aşkın süredir medyanın sosyal ve kültürel rolünü ortaya çıkaran en önemli kuramlardan biri olan yetiştirme kuramı, gündem belirleme ve kullanımlar ve doyumlarla birlikte en çok atıf alan üç kuramdan da biridir.⁴

Bu çalışmada, Türkiye’de yapılan yetiştirme kuramı tezleri incelenmiştir. İlk tezdən⁵ bu yana 35 sene geçmiştir. Çalışma tezlerle sınırlandırılmıştır. Yazar Ömer Özer, Ulusal Tez Merkezi’nden, enstitülerden ve kişisel görüşmelerden elde ettiği bilgiler sonucunda 13 lisansüstü teze ulaşmıştır. Yetiştirme çalışmalarının genelinin bir değerlendirmesi Ömer Özer tarafından başka bir çalışmada⁶ gerçekleştirilmiştir. Değerlendirmeler yalnızca tezlerin yetiştirme kuramının orijinalindeki özelliklere uyup uymadığı temelinde yapılmıştır. Türkiye’deki akademik çalışmaların önemli bir çıktısı ve göstergesi olan lisansüstü tezleri konu edinen bu çalışmada, yöntemin uygulanması ve analiz açısından da ele alınması gereken üç temel konu işlendikten sonra tezlere ilişkin bulgular ve analizler yapılacaktır. Bu üç konuda cultivation kavramına Türkçe karşılık vermedeki terminoloji tartışması, kuramın

1 Gerbner ve Gross, “Living With Television: The Violence Profile”, s. 172-194.

2 Gerbner vd., “The Demonstration of Power: Violence Profile No: 10”; Gerbner vd., “Aging with Television: Image on Television Drama and Conceptions of Social Reality”; Gerbner vd., “The “Mainstreaming” of America: Violence Profile No. 11”; Gerbner vd., “Charting the Mainstream: Television’s Contributions to Political Orientations”.

3 Özer, *Kamular Türkü Söyleyin, George Gerbner’in Yetiştirme Kuramı Bakımından Özgün Araştırmalar*.

4 Morgan vd., “Yesterday’s New Cultivation, Tomorrow”, s. 675.

5 Batmaz, “Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi”.

6 Özer, *Kamular Türkü Söyleyin*.

önemli kavramları ve tezler analiz edilirken dikkate alınacak en önemli unsur olan yetiştirme kuramının bileşenleridir.

Bir İsim Tartışması

Cultivation sözcüğüne karşılık Türkiye’de farklı kavramlar kullanılmaktadır. Bunlar arasında “yetiştirme, ekme, kültürlenme, yeşertme, kültivasyon, kaltivasyon, eşeleme” en öne çıkanlardır. Diğer çalışmalarımızda olduğu gibi bu makalede de cultivation’ın Türkçe karşılığı olarak yetiştirme kavramının kullanılmasını önermekteyiz. Kavramlar arasında ekme, cultivation sözcüğünün belki de Türkçedeki en uygun karşılığı olmasına karşılık, yeterli bir kullanım değildir. Belki de yanlış bir kullanımdır. Yetiştirme kuramına göre, televizyon belli imgeleri eker. Televizyonda ekilenler, mesaj sistem çözümlemesiyle ortaya konur. Ama bunların yetişip yetişmediği yetiştirme çözümlemesiyle saptanır. Mesaj sistem çözümlemesiz yetiştirme olmayacağı için de ikisini kapsayacak sözcük yetiştirmedir. Bunu bir örnekle açıklamak mümkündür: Çiftçi, bağlı olduğu ağa adına buğdayı tarlaya eker. Bu, buğdayın yetişip yetişmeyeceğini ya da iyi yetişeceğini garanti etmez. Bunu anlamak için hasat zamanını beklemek gerekir. Burada ağa ve çiftçi ilişkisi, kurumsal süreç çözümlemesini, buğdayın ekilmesi sırasındaki türü mesaj sistem çözümlemesini, hasat zamanı da yetiştirme çözümlemesini ifade etmektedir. Belirtilen diğer kavramlar ise anlamsal bakımdan uymamaktadır. Kültürleme son derece olumlu çağrışım yapmaktadır. Elbette yetiştirme de öyle ama yetiştirme bakımından ideolojik boyut inkâr edilmemelidir. Kültivasyon ve kaltivasyon kavramlarının da Türkçe bakımından uygun olmadığı Ömer Özer tarafından düşünülmektedir.⁷

Yetiştirme Kuramının Önemli Kavramları

Yetiştirme kuramının etrafında geliştirilen çok sayıda kavram bulunmaktadır.⁸ Bunlardan öne çıkanlar olarak “hikâye anlatma, televizyon ve şiddet” anılabilir. George Gerbner’a göre, bizler anlattığımız hikâyeleriz.⁹ Gerbner,¹⁰ insanların, yakın çevrelerinin tehdit ve ödülleriyle daha geniş bir dünyada yaşadıklarını belirtmektedir. Söz konusu dünya da “anlattığımız hikâyelerden” gelmektedir. Hikâyeler, tarihsel olarak gelişmeyi, orijinal olarak karşılıklı bağlanmayı, kültür olarak adlandırılan dikişsiz sembolik ağa eklerler.

Hikâye anlatma¹¹ ve bunun günümüzde televizyon aracılığıyla yapıldığı düşüncesi kültürel göstergeler projesinin temel önermelerinden biridir. Gerbner’a

7 Özer, *Kamular Türkü Söyleyin*.

8 Özer, *Kamular Türkü Söyleyin*.

9 Gerbner, “The Symbolic Context of Action and Communication”, s. 254.

10 Gerbner, “Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)”, s. 250.

11 Gerbner, “Stories of Violence and the Public Interest”, s. 135.

göre, insanoğluluyla diğer canlılar arasındaki temel farklılık, insanların kendi söyledikleri hikâyelerin yarattığı bir dünyada yaşamalarıdır. Ona göre, yaşayan tüm organizmalar çevreleriyle enerji alışverişini sağlar. Hatta bazı yaratıklar, enformasyon alışverişine de girer ve öğrenmenin bir sonucu olarak davranışlarını değiştirir. Ama yalnızca insanlar, karmaşık sembollerin güdümü altında iletişim kurarlar. Böylece yalnızca insanlar, hikâye anlatmanın bazı formları ve tarzları aracılığıyla oluşturulmuş ve deneyimlenmiş bir dünyada yaşarlar.¹² Dolayısıyla insanlar, bildikleri ve düşündüklerini ne kişisel ne de doğrudan deneyimle elde etmektedirler. Aksine, ne biliyorlarsa bunları, anlattıkları ve duydukları hikâyelerden edinmektedirler.¹³

Gerbner ve arkadaşlarına göre, günümüzde hikâye anlatma işlevini televizyon yerine getirmektedir. Televizyon en çok zamanda en çok insana en çok hikâyeyi anlatmaktadır. Böylece televizyon, pazar dinamiklerine uyumlu, reklamcı sponsorluğu altında standartlaşmış ve merkezileşmiş bir yapı içinde hikâye anlatmanın kültürel sürecini dönüştürmektedir.¹⁴ Daha da önemlisi, hikâye anlatmanın kültürel süreci, satış çabasında olan global ticari çıkarlar tarafından denetlenmektedir.¹⁵

Şiddet, sosyal ilişkidir. İnsanlar zorlamak için ya da istenmeyen davranışı caydırmak için incitir, yaralar ya da öldürür. Egemenlik kurar ya da terörize eder. Sembolük şiddet ise bir güç gösterisidir; gücü kanıtlar.¹⁶ Şiddet, Gerbner ve arkadaşlarının çalışmalarında her zaman önemli olmuştur. Onlar, yinelenen şiddet görüntülerini ayrı ayrı saymaya özen göstermişlerdir. Nitekim şiddetin yinelenmesinin anlamı, ticari olmasıdır ve izleyicinin reklamcılara satılmasıdır.¹⁷ İlk yetiştirme araştırmasının yayımlandığı çalışmada şiddet şu şekilde tanımlanmıştır:

Fiziksel gücün silahlı ya da silah kullanmadan, kişinin kendisine ya da başkalarına karşı, kurbanın kendi rızası dışında, acı verecek şekilde incitilmesi, öldürülmesi ya da olayın bir parçası

12 Gerbner, “Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)”.

13 Gerbner, “Introduction: Why the Cultural Environment Movement?”, s. 133; Gerbner ve Gross, “Living With Television: The Violence Profile”, s. 173; Gerbner vd., “The Demonstration of Power: Violence Profile No: 10”, s. 177, 178; Gerbner vd., “Charting the Mainstream: Television’s Contributions to Political Orientations”, s. 102; Gerbner vd., “Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process”, s. 18, 19; Gerbner vd., “Growing up with Television: The Cultivation Perspective”, s. 18; Morgan ve Shanahan, “Two Decades of Cultivation Research: An Appraisal and Meta-Analysis”, s. 5; Morgan ve Signorielli, “Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology”, s. 13; Signorielli ve Morgan, “Cultivation Analysis: Research and Practice”, s. 112 ve 114).

14 Gerbner, “Cultivation Analysis: An Overview”.

15 Gerbner, “Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)”.

16 Gerbner vd., “Profiling Television Violence”, s. 337.

17 Gerbner ve Gross, “The Violent Face of Television and Its Lessons”, s. 153-154.

olarak kurban olacak derecede tehdit edilmesi unsurlarının açık bir ifadesidir.¹⁸

Bu tanım, Gerbner ve arkadaşlarının önceki¹⁹ ve sonraki²⁰ tüm şiddet araştırmalarında geçerliliğini korumuştur. Boş tehditler, sözlü saldırılar, inandırıcı şiddet sonuçları doğurmayan jestler şiddet olarak kodlanmamaktadır.²¹ Ancak kaza ve doğal şiddet, sürekli belli karakterleri kurban eden amaçlı dramatik eylemler olarak kabul edildiğinden şiddet kapsamına girmektedir.²²

Yetiştirme Kuramının Bileşenleri

Kurumsal süreç çözümlemesi, kültürel göstergeler projesinin birinci bileşenidir. Gerbner önce sosyal yapılar, mesaj sistemleri, şirket formları ve işlevleri ile ortak imge oluşumu ve kamu politikası arasındaki ilişkinin araştırılması gereği olarak kitle iletişiminde “kurumsal yaklaşımı” tartışmıştır. Ona göre, kitlesel olarak üretilmiş mesaj sistemlerinin çözümlemesi öncelikle kültürel alandaki endüstriyel örgütlenmeler ve sosyal sistemlerin fiilî politikaları ve görünimleri hakkındaki ipuçlarını vermek ve değerlendirmek durumundadır.²³ Kurumsal süreç çözümlemesiyle, kitle iletişiminin diğer kurumlarla nasıl ilişkili olduğu, nasıl karar oluşturulduğu, mesaj sistemlerinin oluşturulması ve bir toplumda işlevlerini nasıl yerine getirdiği konuları incelenmektedir. Bu bileşenin önemi, kitle iletişim politikalarının yalnızca sosyal ilişkilerin genel yapısını ve endüstriyel gelişmede bir aşamayı değil aynı zamanda, belli tür kurumsal ve endüstriyel güçleri ve baskılarını yansıtmasından da kaynaklanmaktadır.²⁴ Bugüne kadar Gerbner ve arkadaşları kurumsal süreç çözümlemesi gerçekleştirmemiş ama örneğin tekelleşme sorunu gibi konuları ele alan çalışmalara atıfta bulunmuşlardır.

İkinci bileşen mesaj sistem çözümlemesi, kitle iletişim araçları söyleminde sunulan toplam ve bütünsel öncülleri incelemek için tasarlanmıştır. Gerbner’a göre mesaj, somut fiziksel ve sosyal ilişkilerin, sosyal ve tarihsel olarak belirlenmiş bir ifadesidir. Mesajlar, üretildikleri sosyal ilişkiler ve bağlamları dikkate alınarak anlaşılabilir bakış açısı, önermeler ve varsayımları içermektedir. Ayrıca mesajlar, anılan ilişkiler ve bağlamları yeniden oluşturmaktadır. Böylece mesajlar, ürettikleri pratikler ve yapıları anlamlarını vermekte ve sonuçlarına katlanmayı

18 Gerbner ve Gross, “Living With Television: The Violence Profile”, s. 184.

19 Gerbner, “The Violence Profile: Some Indicators of Trends in and the Symbolic Structure of Network Television Drama 1967-1971”, s. 456.

20 Gerbner, “Miracles’ of Communication Technology: Powerful Audiences, Diverse Choices, and Other Fairy Tales”, s. 3.

21 Gerbner vd., “The “Mainstreaming” of America: Violence Profile No. 11”, s. 11.

22 Gerbner vd., “The “Mainstreaming” of America: Violence Profile No. 11”, s. 12.

23 Gerbner, “Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)”, s. 251.

24 Gerbner, “Cultural Indicators: The Third Voice”.

sağlamaktadır.²⁵ Mesajların üretimi, sosyal örneklerin kültürel ve politik iktidarı içermesini yaratması nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. Burada işleyiş, doğru yaratılan mesajların, ortak bilinci yetiştireceği şeklindedir. Kitle iletişimiyle, endüstri devriminin kültürel göstergesi olarak mesajların kitlesel üretimi anlaşılmaktadır. Mesajlara yüklenen sosyal işlevler, mesajların kitlesel üretimi ve sembolik çevresi, sosyal ilişkiler ve iktidarda derin bir dönüşümü temsil etmektedir.²⁶

Mesaj sistem çözümlemesi, yetiştirme çözümlemesine temel oluşturmaktadır ve kültürel göstergeler projesinin ikinci aşamasıdır. Bir başka deyişle mesaj sistem çözümlemesi, önemini yetiştirme çözümlemesine temel oluşturan sorulara kaynaklık etmesinden almaktadır. Yetiştirme çözümlemesinde kullanılan sorular, geniş izleyici gruplarına, bebeklikten başlayarak uzun zaman boyunca sunulan televizyon mesaj sistemlerine yerleşmiş içerik görünümünden yansımaktadır.²⁷ Burada yapılacak yanlış bir çözümleme en basit ve net anlatımıyla, saha araştırmasından yanlış sonuçlar elde edilmesine neden olacaktır. Nitekim mesaj sistem çözümlemesi ile televizyon içeriğinin en çok yinelenen, sabit ve amacını aşan örnekleri seçilmektedir. Bu örnekler; uyumlu imgeler, görüntüler ve değerlerdir. Aynı zamanda bunlar, çoğu program türlerinde yer alır. Televizyonu çok seyredenlerin, söz konusu görüntülerden kaçınması mümkün değildir. Bunlar; özel program ve türden çok, bir sistem olarak televizyona yerleşmiş toplam mesajlardır.²⁸

Yetiştirme çözümlemesi, kültürel göstergeler projesinin üçüncü bileşenidir. Yetiştirme kavramıyla televizyon izlemenin, izleyicinin sosyal gerçeklik kavramlaştırmasına katkısı tanımlanmaktadır.²⁹ Yetiştirme çözümlemesi de, izleyicinin sosyal gerçeklik kavramlaştırmasıyla televizyon içeriğindeki en çok yinelenen ve yayılcı imge ve ideolojiler³⁰ arasındaki ilişkiyi incelemektedir.³¹ Yetiştirme kuramı ve çözümlemesinin yöntemleri, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri’nin

25 Morgan, “The Critical Contribution of George Gerbner”, s. 104.

26 Morgan, “The Critical Contribution of George Gerbner”, s. 104.

27 Gerbner, “Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)”, s. 253.

28 Gerbner vd., “Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process”, s. 25; Gerbner vd., “Growing up with Television: The Cultivation Perspective”.

29 Gerbner vd., “Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process”, s. 23; Kang ve Morgan, “Culture Clash: Impact of U.S. Television in Korea”, s. 431; Morgan, “Heavy Television Viewing and Perceived Quality of Life”, s. 500; Morgan ve Shanahan, “Comparative Cultivation Analysis Television and Adolescents in Argentina and Taiwan”, s. 174-175; Morgan ve Shanahan, “Two Decades of Cultivation Research: An Appraisal and Meta-Analysis”, s. 1; Shanahan vd., “Green or Brown? Television and the Cultivation of Environmental Concern”, s. 308-309; Signorielli ve Morgan, “Cultivation Analysis: Research and Practice”, s. 19.

30 Morgan ve Shanahan, “Two Decades of Cultivation Research: An Appraisal and Meta-Analysis”, s. 1.

31 Gerbner vd., “The “Mainstreaming” of America: Violence Profile No. 11”; Gerbner vd., “Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process”; Morgan ve Signorielli, “Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology”.

medya sistemi ve kültürel ve politik bağlamında geliştirilmiştir.³² Ancak daha sonra Türkiye'nin de aralarında bulunduğu dünyanın birçok bölgesinde uygulanmıştır. Örneğin Ömer Özer bugüne kadar 15 civarında çalışma tamamlamıştır.³³

Yetiştirme çözümlemesi kurumsal çalışma ve mesaj sistem çözümlemesiyle başlamaktadır.³⁴ Bir başka deyişle yetiştirme çözümlemesi, genellikle televizyon içeriğindeki sabit ve en çok yinelenen örneklerin seçilmesi ve değerlendirilmesiyle başlamaktadır. Bu işlemde çoğu program türünde yer alan değerler, görüntüler ve imgelere vurgu yapılmaktadır. En basit haliyle söylendiğinde yetiştirme çözümlemesi, televizyonu çok seyreden izleyicilerin (Heavy Viewer) en çok ortak ve yinelenen mesajlardan oluşan televizyon dünyasının mesajlarını, gerçek dünya olarak algıladığını ortaya koymaya çalışır. Televizyonu çok seyredenlerle az seyredenlerin (Light Viewer) yanıtlarını demografik değişkenleri de göz önüne alarak karşılaştırır.³⁵ Televizyon dünyası, seyrek olarak "objektif gerçekliği" sunmaktadır. Bunun yerine çoğunlukla egemen ideoloji ve değerleri dikte etmektedir.³⁶ Ayrıca televizyonda sergilenen dünya ile gerçek dünya arasında bazı eleştirel farklılıklar bulunmaktadır.

Yöntem

Tezlerin değerlendirmesinin nicel ve nitel içerik çözümlemesi yöntemiyle yapıldığı belirtilebilir. Bu yöntemde birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar bağlamında bir araya getirilerek okuyucunun anlayacağı şekilde düzenlenir ve yorumlanır.³⁷ Bu yöntem, belirtildiği gibi nicel içerik çözümlemesi ve nitel içerik çözümlemesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.³⁸ Tezler önce yapıldıkları üniversiteler, bunu takiben yüksek lisans ve doktora dağılımı sonra da yıllar açısından taranmış ve bu üniversite, yüksek lisans ve doktora dağılımı ve yıllar tablolaştırılmıştır. Daha sonra değerlendirmeye geçilmiştir. Tezlerin değerlendirmesi belli kategoriler oluşturularak yapılmıştır. Yani yetiştirme kuramının bileşenlerinin çözümlenip çözümlenmemesine göre kodlanmışlardır. Buna göre kategoriler şu şekilde oluşturulmuştur:

1. Kurumsal Süreç Çözümlemesi (KSC) Doğru, Kısmen, Yanlış
2. Mesaj Sistem Çözümlemesi (MSC): Doğru, Kısmen, Yanlış

32 Morgan, "International Cultivation Analysis", s. 225.

33 Özer, *Kamular Türkü Söyleyin*, George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Bakımından Özgün Araştırmalar.

34 Gerbner, 1977, "Comparative Cultural Indicators" s. 204

35 Morgan ve Signorielli, "Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology", s. 16.

36 Morgan ve Signorielli, "Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology", s. 19.

37 Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 242.

38 Geray, *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle*, s. 147.

3. Yetiştirme Çözümlemesi (YÇ): Doğru, Kısmen, Yanlış

Kodlamalar rastgele yapılmamıştır. Örneğin kurumsal süreç çözümlemesi yapılmamışsa “Yok” olarak, yer verilmiş ama tanımlama düzeyinde bırakılmış ve çözümlemeye gidilmemişse “Kısmen” ve çözümleme yapılmışsa da “Doğru” olarak kodlanmıştır. Mesaj sistem ve yetiştirme çözümlemeleri ise yapılmamışsa “Yok”, yanlış yapılmışsa “Yanlış” ve doğru yapılmışsa da “Doğru” olarak kodlanmıştır. Mesaj sistem çözümlemesi kodlanırken ayrıca Gerbner ve arkadaşlarının bu bileşen için önerdikleri ana yayın kuşağının ya da bir dizi grubun alınıp alınmadığına bakılmıştır. Daha sonra görüntü tekrarlarının sayılıp sayılmadığı kontrol edilmiştir. Bunlar yapılmamışsa ya da yanlış uygulanmışsa kodlama yanlış yönünde olmuştur. Yetiştirme çözümlemesinde ise soruların kaynağının televizyon olduğunun bilinmemesine dikkat edilip edilmediği, soruların mesaj sistem çözümlemesi bulgularını temsil edip etmediği, çözümlemelerde az-çok ayrımına gidilip gidilmediği gibi unsurlara bakılmıştır. Eğer bunlar da gerçekleştirilmemişse ya da yanlış uygulanmışsa kodlama yanlış olarak yapılmıştır. Bu maddeler bakımından yapılan kodlamalardan sonra tezlerde yapılan yanlışlar nitel olarak saptanmıştır.

Bulgular

Çözümlemeler nicel ve nitel olarak yapılmıştır. Burada önce nicel sonra da nitel çözümleme bulgularına yer verilmiştir.

1. Nicel Bulgular ve Değerlendirmesi

Bu başlık altında bulgular dört tabloda toplanmıştır.

Üniversite Adı	Adet
Akdeniz Üniversitesi	1
Anadolu Üniversitesi	1
Ankara Üniversitesi	2
Dokuz Eylül Üniversitesi	1
Ege Üniversitesi	1
Erciyes Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	1
İstanbul Üniversitesi	2
Marmara Üniversitesi	1
Selçuk Üniversitesi	2

Tablo 1: Üniversitelere Göre Dağılım

Yetiştirme kuramına dayanan tezler toplamda 13 adettir. Bunlar 10 farklı üniversite bünyesinde tamamlanmıştır. Üniversiteler arasında Ankara, İstanbul ve Selçuk üniversitelerinde 2'şer adet tez yapılmıştır. İlk tez Ankara Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Bunu Dokuz Eylül Üniversitesi'ndeki tez izlemiştir. Bütünlüklü olarak yani tam anlamıyla üç bileşeni (kurumsal süreç, mesaj sistem ve yetiştirme çözümlenmeleri) bir arada tamamlayan ilk tez ise Ankara Üniversitesi'nde yapılmıştır.

S.No	Üniversite Adı	YL	DOK.
1	Akdeniz Üniversitesi		1
3	Anadolu Üniversitesi		1
4	Ankara Üniversitesi		2
5	Dokuz Eylül Üniversitesi		1
6	Ege Üniversitesi	1	
7	Erciyes Üniversitesi	1	
8	Gazi Üniversitesi	1	
9	İstanbul Üniversitesi	2	
10	Marmara Üniversitesi		1
11	Selçuk Üniversitesi	1	1
Toplam		6	7

Tablo 2: Üniversitelere Göre Y. Lisans ve Doktora Dağılımı

Tezlerden 6 tanesi yüksek lisans ve 7 tanesi de doktora tezidir. Tezler, yüksek lisans ve doktora olarak neredeyse eşit dağılmıştır. Doktora tezlerinden birinde yalnızca mesaj sistem çözümlemesi yapılırken ikisinde üç bileşen bir arada gerçekleştirilmiştir. Bu ikisinin birinde de çözümleme yapılmıştır.

Bu bulgular değerlendirildiğinde, 10 üniversitede tez yapılması anlamlıdır. Ancak bu üniversiteler büyük şehirlerdedir ya da büyük Anadolu üniversitele-ridir. Tezler incelendiğinde yalnızca birinde Türkiye'nin doğusunda bir şehirde uygulama yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu da ayrı bir eksikliklerdir. Oysaki uygulama yerlerinin dağılması yetiştirme kuramı bakımından anlamlı olurdu.

Yıl	1986	1987	2000	2004	2011	2017	2018	2019	Toplam
Adet	1	1	1	1	1	2	1	5	13

Tablo 3: Yıllara Göre Dağılım

S.No	Tez Başlıkları	Tezin Kabul Edildiği Yıl	Tez Türü (YL, DR)	KŞÇ: Doğru Kısmen Yanlış	MŞÇ: Doğru Kısmen Yanlış	YÇ: Doğru Kısmen Yanlış
1	Kadın Sunumu Örneğinde Televizyonun Yetiştirme Rolü: Üniversite Öğrencileri Bakımından Bir Araştırma	2019	YL	Yok	Doğru	Doğru
2	Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Yetiştirme Rolüne İlişkin Bingöl Devlet Hastanesi Personeline Yönelik Yapılan Araştırma	2019	DR	Yok	Doğru	Doğru
3	Şiddet, Genel Yaşam, Kişilik Özellikleri ve Yaş Bakımından Televizyonun Yetiştirme Rolü	2019	DR	Yok	Doğru	Doğru
4	Ekme Kuramı Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Çocuk Televizyonlarının Karşılaştırılması	2019	YL	Yok	Yanlış	Yok
5	Ekme-Yetiştirme Kuramı Bağlamında Kurşehir Örneğinde Medyada Kadın Algısı.	2019	YL	Kısmen	Yok	Yanlış
6	Çocuk Televizyon Kanalları Tüketimci Kimliğin İnşası (Gaziantep Örneğinde Bir Yetiştirme Çözümülemesi)	2018	DR	Kısmen	Doğru	Doğru
7	Televizyon Dizilerinin İzlenme Durumu ve Televizyon Dizilerindeki Şiddet Eğiliminin İzleyici Üzerindeki Etkisi: Acımasız Dünya Sendromu Ekseninde Bir Araştırma.	2017	YL	Yok	Yok	Doğru
8	George Gerbner’in Kültürel Göstergeler Yaklaşımı Işığında “Muhteşem Yüzyıl” Dizisinin Kırgız Kökenli İzleyicilerin Kültür Anlayışları Üzerindeki Etkisi.	2017	YL	Yok	Yanlış	Yanlış
9	Televizyonla Yetişmek Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma	2011	DR	Yok	Yok	Doğru
10	Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi	2004	DR	Doğru	Doğru	Doğru
11	Televizyonun Çocukların Siyasal Toplumsallaşmalarındaki Yeri	2000	YL	Yok	Yok	Doğru
12	Kitle Kültürü Oluşumunda Televizyonun Rolü	1987	DR	Yok	Doğru	Yok
13	Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi	1986	DR	Yok	Yok	Doğru

Tablo 4: Tezlerin Doğruluğu Açısından Dağılım

Yıllar bakımından ele alındığında ilk tezin Ankara Üniversitesi'nde 1986 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Son iki yıldır da yetiştirme tezi yapılmamaktadır. En fazla 2019 yılında 5 tez gerçekleştirilmiştir. 33 yıl içinde 13 tez yapılmıştır. Neredeyse 3 yılda bir tez tamamlanmış gibi. Ama dağılım bu şekilde olmamıştır. Bunlardan Ankara Üniversitesi'nde tamamlanan 2 tez arasında 20 yıla yakın bir süre bulunmaktadır. Bu süre anlamlıdır ve yetiştirme kuramının bu süre içinde yenilenmesi doğrudur. Nitekim yetiştirmenin sürekli olması dolayısıyla araştırmaların da sürekli yapılması gerekmektedir. Selçuk Üniversitesi'nde ise 2 tez arasında 8 yıl yer almaktadır. Bunlardan biri doktora diğeri de yüksek lisans tezidir. Ayrıca yüksek lisans tezi televizyonda kadınların sunumu bakımından gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla 8 yıl aralık da önemli ve yeterlidir. İstanbul Üniversitesi'nde ise 2017 ve 2019 yılları arasında 2 yüksek lisans tezi gerçekleştirilmiştir. Ancak uygulama farklı yerlerde yapılmıştır.

Tezlerden yalnızca bir tanesi üç bileşen yani hem kurumsal süreç hem mesaj sistem ve hem de yetiştirme çözümlemesi bakımından yapılmıştır. Aslında kurumsal süreci katan 2 çalışma daha bulunmaktadır ama onlarda doğrudan çözümlemeye gidilmemiştir. Bu nedenle onlar kısmen seçeneğiyle temsil edilmişlerdir. 6 tezin mesaj sistem çözümlemesi doğru 5'i yanlış yapılmıştır. 2'sinde ise bulunmamaktadır. 9 tezde yetiştirme çözümlemeleri doğru olarak gerçekleştirilmiştir. Yalnızca mesaj sistem çözümlemesi yapılan 2 tez bulunmaktadır. Bunların da birinde doğru diğeri yanlış çözümleme yapılmıştır.

2. Tezlerde Görülen Yanlışlara İlişkin Nitel Bulgular

Bu başlık altında gerçekleştirilen tezlerdeki bazı yanlışlıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Değerlendirmeler elbette George Gerbner ve arkadaşlarının kuramsal kısmında da ele alınan yetiştirme kuramının özellikleri ve önermeleri uyarınca yapılmıştır.

1. "Ekme Kuramı Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Çocuk Televizyonlarının Karşılaştırması" (2019) başlıklı yüksek lisans tezi, Türkiye ve Azerbaycan'da yayınlanan tematik çocuk kanallarına odaklanmış olup, çocuklara sunulan haberleri George Gerbner'in ekme kuramı bağlamında ele almaktadır. 25 Şubat-25 Mart 2019 tarihlerini kapsayan dönemde, Türkiye'de yayın yapan TRT Çocuk ve Azerbaycan'da faaliyetini sürdüren ARB Güneş televizyonunda yayınlanan haber programları niteliksel içerik analizi yöntemleriyle incelenmiştir.

Burada yapılan ilk yanlış, örneklem dönemine ilişkindir. Mesaj sistem çözümlemesi bir haftalık -hafta içi beş gün ve hafta sonu 10.00-14.00 arası çocuk programları- örnekleme gerçekleştirilmektedir. Bir aylık bir dönemin alınması yanlıştır ve yetiştirme kuramı bakımından uygun değildir. Bunun yerine saat 10.00-14.00 arası bir haftalık çocuk programları alınması daha uygun olurdu.

İkinci yanlış mesaj sistem çözümlemesinin içerik çözümlemesi ve nitel içerik çözümlemesi olarak nitelenmesindedir. Elbette mesaj sistem çözümlemesi de bir tür içerik çözümlemesidir. Ancak buna içerik çözümlemesi gibi yakıştırmalar uygun kaçmayabilir. Nitekim mesaj sistem çözümlemesinin kendine özgü açıklamaları bulunmaktadır ve tekrarlar da sayılmaktadır. Dolayısıyla mesaj sistem çözümlemesi nitel değil nicel olarak gerçekleştirilmektedir.

2. “Ekme-Yetiştirme Kuramı Bağlamında Kırşehir Örneğinde Medyada Kadın Algısı” (2019) başlıklı tez çalışmasının üçüncü bölümünde Kırşehir ili evreninden seçilmiş 20 kadının oluşturduğu örneklem dahilinde, bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun ev kadınları üzerinde oluşturduğu kadın algısını, nitel araştırmalarda kullanılan “Yüzyüze Derinlikli Görüşme” yöntemiyle incelemiş, elde edilen bulguları Gerbner’in Kültürel Göstergeler ve Ekme-Yetiştirme Kuramı çerçevesinde değerlendirmiştir.

Tezde mesaj sistem çözümlemesi yapılmamıştır. Yapılmadığı gibi bu durum yetiştirme çözümlemesi diye yapılan bölüme de yansımıştır. Yetiştirme kuramı bakımından mesaj sistem çözümlemesi son derece önemlidir ve nicel bir çözümlemeyi gerektirmektedir. Bu çözümlemeden elde edilen verilerden hareketle yetiştirme çözümlemesi için sorular hazırlanmaktadır. Katılımcılara, sorular sorulurken de kaynağının medya/televizyon olduğunun bilinmemesi gerekmektedir. Ancak tezde mesaj sistem çözümlemesi belirtildiği gibi yapılmamıştır. Yetiştirme çözümlemesi için yapıldığı belirtilen görüşmelerde de doğrudan televizyonla ilgili sorular sorulmuştur. En önemlisi çözümleme yapılırken az-çok izleme ayırımına göre çözümleme yapılmamıştır. Bu, yetiştirme kuramının doğasına uymamaktadır. Ayrıca az-çok izleme ayırımı zaten yapılamazdı çünkü tüm görüşülenlerin izleme süreleri (en az söyleyen 4-5 saat olarak belirtmiş) çok izlemeye girmektedir. Bunun yanı sıra görüşme sorularının yetiştirme sorusu olmadığına da altının çizilmesi gerekir. Tezde değişik yerlerde derinlemesine görüşme ya da odak grup yapıldığı yazılmaktadır. Buna karar verilmesi gerekirdi.

3. *Televizyonla Yetişmek Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma* (2011) başlıklı çalışmanın amacı televizyon şiddetinin lise öğrencileri üzerindeki yetiştirme etkisini ortaya koymaktır. Çalışmada mesaj sistem çözümlemesinin yapılmamasının, yetiştirme kuramı bakımından değerlendirildiğinde önemli bir eksik olduğunu söylemek mümkündür. Mesaj sistem çözümlemesinin yapılmadığı durumlarda yetiştirme çözümlemesi için kullanılan ankette yer alan soruların kaynağı da olmamaktadır. Bunun yerine Kurtlar Vadisi dizisi örnek alınmıştır. Bu dizi, şiddet bakımından dikkat çekicidir. Ancak yetiştirme kuramı tek bir program açısından gerçekleştirilmez. Ana yayın kuşağı alınmalıydı ya da ana yayın kuşağını temsil eden diziler örneğin. Bu nokta da dikkat çekmektedir. Nitekim bir dizinin alınması araçsal ve seçici izlemeye girer. Ama yetiştirme kuramının izleme biçimi

rastlantısal ya da ritüelistiktir. Bir başka deyişle tezin bu yönüyle kullanımlar ve doyumlar kuramını çağrıştıran bir kurguyu temsil ettiği ileri sürülebilir.

4. George Gerbner'in "Kültürel Göstergeler Yaklaşımı Işığında "Muhteşem Yüzyıl" Dizisinin Kırgız Kökenli İzleyicilerin Kültür Anlayışları Üzerindeki Etkisi" (2017) başlıklı tezde, "Muhteşem Yüzyıl" dizisinin Kırgız kökenli izleyicilerin kültür anlayışları üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Elbette yazar, çalışmasını yetiştirme kuramına dayandırmaya çalışmaktadır. Bunun için televizyon dizilerinde yer alan kültürel göstergelerin izleyiciler tarafından nasıl algılandığı ve izleyicilerde nasıl bir etki yarattığını araştırmak çalışmanın temel amacı olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada ilk sorunlu olan nokta, yalnızca bir dizi örneğinde yetiştirme çözümü yapılmasıdır. Bu yapıldığında yetiştirme kuramı değil de kullanımlar ve doyumlar kuramından hareket edilmesi gerekebilir. Ayrıca tezde hazırlanan sorularla bunların çözülme biçimleri de yetiştirme kuramına uymamaktadır. Örneğin çözümlenmeler, az-çok televizyon izleme ayırımına uygun değildir. Bunun yanı sıra yetiştirme çözümü için hazırlanan sorulara yakından bakıldığında gündem belirleme kuramını temsil ettiği ileri sürülebilir ve hatta bazı sorularda da kullanımlar ve doyumlar kuramını temsil ettiği önerilebilir. Örneğin "Türk televizyon dizilerine ilgi duyuyorum ve izliyorum" sorusu televizyondan yarar ve doyum sağlandığını ortaya koyabilir. "Türk televizyon dizilerinin işlediği konular ilgimi çekiyor" sorusu da hem kullanımlar ve doyumlar hem de gündem belirleme kuramını çağrıştırmaktadır. Bu arada yetiştirme kuramı bakımından saha araştırmasında soruların kaynağının medya ya da televizyon olduğunun bilindirilmemesi gerekmektedir. Bu yapıldığında katılımcının yanıtını televizyon içeriği etkileyebilir ve bu da sonuçları etkiler.

Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'de yetiştirme kuramı bakımından yapılan tezlerin kurama uygunluğu değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler daha çok bileşenler etrafında yapılmıştır. İlk tez Veysel Batmaz'ın doktora tezidir. Bunu Konca Yumlu'nun yalnızca mesaj sistem çözümlemesini kullandığı tezi izlemiştir. Onu da Ömer Özer'in üç bileşen bakımından yaptığı doktora tezi takip etmiştir. Kurumsal süreç çözümlemesine ilişkin özgün araştırmaların yapıldığı tek tez Ömer Özer'in doktora tezidir. 2010'lu yıllardan sonra yetiştirme kuramı temelinde yapılan çalışmalarda bir artış görülmüştür. Bu tezlerin ikisinde kurumsal tanımlamalar da yapılmıştır.³⁹ 2019 yılında 5 tez üretilmiştir. Tezler hem yüksek lisans hem de doktora tezi olarak yapılmaktadır.

39 (Barış, "Çocuk Televizyon Kanallarında Tüketimci Kimliğin İnşası (Gaziantep Örneğinde Bir Yetiştirme Çözümü)"; Ekmekçioğlu, "Ekme-Yetiştirme Kuramı Bağlamında Kırşehir Örneğinde Medyada Kadın Algısı".

Tezlerde nicel olarak artışın yanı sıra nitel olarak yükselişin olduğunu söylemek güçtür. Nitekim bazı tezlerde yetiştirme kuramı bakımından önemli yapısal yanlışlar yapılmıştır. Mesaj sistem çözümlemesinde tekrarlanan görüntülerin sayılmaması, saha araştırmasında soruların kaynağının televizyon olduğunun saklanmaması, derinlemesine görüşmelerin sorularının, diğer bazı tezlerde olduğu gibi yetiştirme sorusu olmaması, yetiştirme çözümlemesi için yapılan saha araştırmasında kullanılan soruların mesaj sistem çözümlemesini temsil etmemesi ya da daha önce yurt içinde yapılan çalışmalardan yararlanılmaması gibi yanlışlar yapılmaktadır. Bütün bunlar da kuramın doğru uygulanmamasına neden olmaktadır.

Bazı tezlerde varsayım ve/veya hipotezlerin kurulmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla çoğu araştırmacı -ki yukarıdaki değerlendirmelerde anlaşılabilir- yetiştirme kuramını anlamış gözükmemektedir. Kuramsal sunumlarda bile bu anlaşılabilir ancak buradaki değerlendirme daha çok uygulama yönlü olmuştur. Ayrıca tezlerde saha araştırmasında uygulamanın nasıl yapıldığına ilişkin yeterli açıklama da bulunmamaktadır. Yani katılımcıların yetiştirme sorularına kaynaklık edenin televizyon olduğunu bilmemeleri sağlanmış mıdır, bu açıklanmamıştır.

Bütün bunlar ve bazı diğer bulgular Türkiye’de yetiştirme kuramının bazı araştırmacılar tarafından yanlış algılandığını göstermektedir. Bu aşamada önemli olan bundan sonra ne yapılacağıdır. Kuşkusuz yetiştirme araştırmalarının sürekli yapılması gerekmektedir. Nitekim yetiştirme süreklidir. Televizyon örneğinde yapılacak doğru araştırmalar bile Türkiye bakımından önem taşıyacaktır. Ancak araştırmaların yeni medyaya kaydırılması ve etkileşimli olarak ya da yalnızca yeni medya bağlamında yapılması da son derece önem taşıyacaktır. Bu çalışmalarda az ve çok izleyici ayrımı da zorunlu olmayabilir. Ayrıca demografik soruları anketin ön sayfasına yerleştirmek gerekir. Arka ya da sonraki sayfada değer sorularına yer vermek doğru olacaktır. Bunun yanı sıra, anketler doldurtulurken araştırmacının mutlaka kontrol etmesi de gerekir. Gereksinim duyulduğunda eğitimden geçirilmiş yardımcı da kullanılabilir.

Kaynakça

- Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10. Baskı, Ankara: Seçkin, 2016.
- Başak İ. Özdemir, “Kadın Sunumu Örneğinde Televizyonun Yetiştirme Rolü: Üniversite Öğrencileri Bakımından Bir Araştırma”, Yüksek Lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, 2019.
- Beyza Sargın, “Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Yetiştirme Rolüne İlişkin Bingöl Devlet Hastanesi Personeline Yönelik Yapılan Araştırma”, Doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, 2019.

- Cem H. Çelik, “Şiddet, Genel Yaşam, Kişilik Özellikleri ve Yaş Bakımından Televizyonun Yetiştirme Rolü”, Doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2019.
- Faig Karimoğlu, “Ekme Kuramı Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Çocuk Televizyonlarının Karşılaştırılması”, Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, 2019.
- Gamze Ekmekçioğlu, “Ekme-Yetiştirme Kuramı Bağlamında Kırşehir Örneğinde Medyada Kadın Algısı”, Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- George Gerbner, “The Violence Profile: Some Indicators of Trends in and the Symbolic Structure of Network Television Drama 1967-1971”, Surgeon General’s Report by the Scientific Advisory Committee on Television and Social Behavior, Appendix A., U.S. Government Printing Office, 1972, s. 453-526.
- George Gerbner, “Cultural Indicators: The Third Voice”, içinde *Communication Technology and Social Policy*, George Gerbner vd. (eds.), John Wiley and Sons, 1973, s. 555-573.
- George Gerbner, “The Symbolic Context of Action and Communication”, içinde *Contextualism and Understanding in Behavioral Science*, Ralph L. Rosnow and Marianthi Georgoudi (eds.), New York: Praeger Publisher, 1986, s. 251-268.
- George Gerbner, “Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness (Maybe)”, içinde *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*, Nancy Signorielli ve Michael Morgan (eds.), Sage Publication, 1990, s. 249-262.
- George Gerbner, “Miracles’ of Communication Technology: Powerful Audiences, Diverge Choices, and Other Fairy Tales”, içinde *Illuminating the Blind Spots*, Janet Wasko (ed.), Ablex, 1993.
- George Gerbner, “Stories of Violence and the Public Interest”, içinde *The Media in Question*, Kees Brants vd. (eds.), Sage Publication, 1998, s. 135-146.
- George Gerbner, “Introduction: Why the Cultural Environment Movement?”, *Gazette: The International Journal For Communication Studies*, sy. 60, 1998, s. 133-138.
- George Gerbner, “Cultivation Analysis: An Overview”, *Mass Communication & Society*, c. 1, sy. 3/4, 1998, s. 175-194.
- George Gerbner ve Larry Gross, “Living With Television: The Violence Profile”, *Journal of Communication*, c. 26, 1976, s. 172-194.
- George Gerbner ve Larry Gross, “The Violent Face of Television and Its Lessons”, içinde *Children and the Faces of Television: Teaching, Violence, Selling*, Edward L. Palmer ve Aimee Dorr (eds.), Academic Press, A Subsidiary of Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1980, s. 149-162.
- George Gerbner vd., “The Demonstration of Power: Violence Profile No: 10”, *Journal of Communication*, c. 29, sy. 3, 1979, s. 177-196.
- George Gerbner (1977). “Comparative Cultural Indicators” içinde *Mass Media Policies in Changing Cultures*, Ed. George Gerbner, New York: Wiley Interscience: 199-205
- George Gerbner vd., “Aging with Television: Image on Television Drama and Conceptions of Social Reality”, *Journal of Communication*, c. 30, sy. 1, 1980, s. 37-47.
- George Gerbner vd., “The “Mainstreaming” of America: Violence Profile No. 11”, *Journal of Communication*, c. 30, sy. 3, 1980, s. 10-29.

- George Gerbner vd., “Charting the Mainstream: Television’s Contributions to Political Orientations”, *Journal of Communication*, c. 32, sy. 2, 1982, s. 100-127.
- George Gerbner vd. “Living with Television: The Dynamics of the Cultivation Process”, içinde *Perspectives on Media Effects*, Jennings Bryant ve Dolf Zillmann (eds.), Hillsdale (N.J.): Lawrence Erlbaum, 1986, s. 17-40.
- George Gerbner vd., “Growing up with Television: The Cultivation Perspective”, içinde *Media Effects: Advances in Theory and Research*, Jennings Bryant ve Dolf Zillmann (eds.), Hillsdale (N.J.): Lawrence Erlbaum, 1994, s. 17-41.
- George Gerbner vd., “Profiling Television Violence”, içinde *International Media Monitoring*, Kaarle Nordenstreng, Michael Griffin (eds.), Cresskill, NJ: Hampton Press, Inc., 1999, s. 335-365.
- Haluk Geray, *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle*, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.
- Hasan H. Taylan, *Televizyonla Yetişmek Televizyon Şiddetinin Etkileri Üzerine Bir Araştırma*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.
- James Shanahan vd., “Green or Brown? Television and the Cultivation of Environmental Concern”, *Journal of Broadcasting and Eletronic Media*, sy. 41, 1997, s. 305-323.
- John G. Kang ve Michael Morgan, “Culture Clash: Impact of U.S. Television in Korea”, *Journalism Quarterly*, sy. 65, 1988, s. 431-438.
- Konca Yumlu, “Kitle Kültürü Oluşumunda Televizyonun Rolü”, Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 1987.
- Meerim Sydygalieva, “George Gerbner’in Kültürel Göstergeler Yaklaşımı Işığında “Muhteşem Yüzyıl” Dizisinin Kırgız Kökenli İzleyicilerin Kültür Anlayışları Üzerindeki Etkisi”, Yüksek Lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2017.
- Mehmet A. Barış, “Çocuk Televizyon Kanallarında Tüketimci Kimliğin İnşası (Gaziantep Örnekleminde Bir Yetiştirme Çözümlemesi)”, Doktora tezi, T.C. Marmara Üniversitesi, 2018.
- Michael Morgan, “Heavy Television Viewing and Perceived Quality of Life”, *Journalism Quarterly*, sy. 61, 1984, s. 499-504.
- Michael Morgan, “International Cultivation Analysis”, içinde *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*, Nancy Signorielli ve Michael Morgan (eds.), Sage Publication, 1990, s. 225-247.
- Michael Morgan, “The Critical Contribution of George Gerbner”, içinde *A Different Road of Taken*, John A. Lent (ed.), WestviewPress, 1995, s. 99-117.
- Michael Morgan ve Nancy Signorielli, “Cultivation Analysis: Conceptualization and Methodology”, içinde *Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research*, Nancy Signorielli ve Michael Morgan (eds.), Sage Publication, 1990, s. 13-34.
- Michael Morgan ve James Shanahan, “Comparative Cultivation Analysis Television and Adolescents in Argentina and Taiwan”, içinde *Mass Media Effects Across Cultures*, Felipe Korzenny vd. (eds.), Sage Publication, 1992, s. 173-197.

- Michael Morgan ve James Shanahan, "Two Decades of Cultivation Research: An Appraisal and Meta-Analysis", *Communication Yearbook*, sy. 20, 1997, s. 1-45.
- Michael Morgan vd., "Yesterday's New Cultivation, Tomorrow", *Mass Communication and Society*, sy. 18, 2015, s. 674-699.
- Nancy Signorielli ve Michael Morgan, "Cultivation Analysis: Research and Practice", içinde *An Integrated Approach to Communication Theory and Research*, Michael B. Salven ve D.W. Staks (eds.), Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1996, s. 111-126.
- Ömer Özer, *Yetiştirme Kuramı: Televizyonun Kültürel İşlevlerinin İncelenmesi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No. 1578, İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları; No. 58, 2004.
- Ömer Özer, *Kamular Türkü Söyleyin, George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Bakımından Özgün Araştırmalar*, Literatürk Academia, 2020.
- Serdar Öztürk, "Televizyonun Çocukların Siyasal Toplumsallaşmalarındaki Yeri", Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2000.
- Veysel Batmaz, "Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Televizyonun Siyasal ve Toplumsal Etkileri: Ampirik Bir Model Denemesi", Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 1986.
- Vicdan H. İrfanoğlu, "Televizyon Dizilerinin İzlenme Durumu ve Televizyon Dizilerindeki Şiddet Eğiliminin İzleyici Üzerindeki Etkisi: Acımasız Dünya Sendromu Ekseninde Bir Araştırma", Yüksek Lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2017.